

درسنامه جامع + پرسش‌های چهارگزینه‌ای + آزمونک

زیپ دین و زندگی

ویراست سوم

محمد کریمی

به همراه
کدهای هوشمند صوتی

انتشرالگو

ویژه داوطلبان کنکور • ۱۴۰۰ و بعد

«هو الحکیم»

تقدیم به روح والای استادِ جان؛
پدر بزرگوارم، حسین کریمی

تک‌مصرعی که بوی کلام خدا دهد   از صد هزار دفتر دانش نکوتر است

کتاب پیش‌رو، یک کتاب جامع دین و زندگی کنکور می‌باشد که تمام مطالب پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم را دربر گرفته است؛ من در این کتاب، دین و زندگی را تدریس کرده‌ام؛ یعنی از هر فرایندی که برای آسان شدن یادگیری لازم بوده، بر اساس تجربه ۲۵ ساله خود و شناخت داوطلبان عزیز کنکوری استفاده کرده‌ام؛ تا شما که امروز کتابم را در دستان گرم و صمیمی خود گرفته‌اید، با آرامش و اطمینان به بهترین وجه و نزدیک‌ترین راه به سؤالات کنکور نظام جدید با مفاهیم آیات و احادیث درس آشنا شوید و با تست‌ها و آزمونک‌های ارائه شده، تمرین مهارت تست‌زنی کرده تا در هر لحظه رو به جلو و با تسلط بالاتر، خود را پیروز میدان یادگیری ببینید.

در این کتاب تمام نکات و متن کتاب‌های درسی (سال دهم، یازدهم و دوازدهم) را به صورت جزء به جزء و با ذکر نکات ظریف و گاه عمیق‌تر از سطح کتاب با اصطلاحات الهیاتی بیان کرده و به روابط میان مفاهیم، مانند «علت و معلول»، «توصیف و ثمره»، «تحقق و گرو»، «تابع و متبوع» و... توجه کرده‌ایم.

در هنگام مطالعه این کتاب به شما توصیه می‌کنیم که:

- ۱) به خلاصه داخل کادر در ابتدای هر درس دقت کنید که هر درس شما را با چه مفهومی آشنا می‌کند و موضوعات مختلف را چگونه می‌داند.
- ۲) به تیترها یا موضوع‌بندی‌ها که در واقع «جان مطلب ارائه شده» است، توجه کنید.
- ۳) برای توضیح بیشتر برخی کلمات در متن درس‌ها از کادرهای رنگی همراه با یک فلش در بالا یا پایین آن‌ها استفاده شده است که توجه به آن‌ها، راهنمای مفیدی برای شما خواهد بود. (تصور کنید که من همراه شما هستم و در برخی کلمات کتاب توضیح بیشتری برایتان می‌دهم.)

۴ به آیات، عنوان هر آیه و توضیحات داخل کادر آن و سپس به پیام‌های ذیل آن توجه خاص داشته باشید. در انتهای آیات ارتباط با حدیث و یا شعر بیان شده که همواره در تست‌های کنکور، مورد نظر طراحان بوده است.

۵ به سؤالات کنکور سال‌های گذشته که در متن درس، بعد از هر تیترا یا مطلب مهم به عنوان راهنمای چگونگی طرح سؤال استفاده شده، توجهی ویژه داشته باشید، که با کمک پاسخ‌های تشریحی، با نحوه نگاه طراح به همان مطلب آشنا خواهید شد.

۶ به منظور آموزش مفاهیم به صورت ترکیبی و گاه به ضرورت آشنایی با اصطلاحات طراحان کنکور و البته سنجش سطح یادگیری شما در یک درس، برایتان آزمونی طراحی کرده‌ایم. حتماً آن‌ها را پاسخ دهید، زیرا با پاسخ به آزمونک و مراجعه به پاسخ‌های تشریحی، آن درس را مجدداً با نگاهی دیگر مرور کرده‌اید.

۷ و در آخر با استفاده از کدهای هوشمند صوتی (QR Code)، شما را مهمان به درک مفاهیم مهم و سخت کتاب درسی از زبان مؤلف (محمد کریمی) نموده‌ایم که در واقع با استفاده از آن‌ها گویا در یک همایش جمع‌بندی شرکت کرده‌اید.

در پایان شایسته است که از مدیرمسئول انتشارات الگو، جناب آقای متولی و مسئول واحد ویراستاری و حروف‌چینی، سرکار خانم سکینه مختار کمال تشکر را داشته باشم و از عزیزان گروه صفحه‌آرایی، به ویژه خانم لیلا پرهیزکاری و واحد ویراستاری، خانم مهرناز فجری قدردانی می‌کنم.

و اما از دوست فرهیخته و نخبه‌عزیزم جناب آقای محمدعلی یعقوبی، که بدون همکاری و هم‌فکری ایشان این کتاب به سرانجام نمی‌رسید، تشکری ویژه دارم.

محمد کریمی

در این کتاب ما یک مورد متفاوت نسبت به سایر کتاب‌ها اضافه کرده‌ایم و آن در اختیار قرار دادن صدای مؤلف کتاب (آقای محمد کریمی) می‌باشد که در این مجموعه سعی کرده‌اند مطالب مهم کتاب درسی را با زبانی ساده و با شبیه‌سازی فضای کلاس درس، آموزش دهند.

این مورد از طریق تلفن‌های همراه هوشمند و با اسکن از روی بارکدهای داخل کتاب برای شما قابل استفاده است. توجه کنید که در این روش لازم است تلفن همراه شما به اینترنت دسترسی داشته باشد.

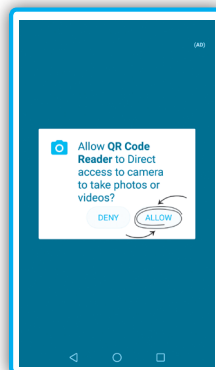
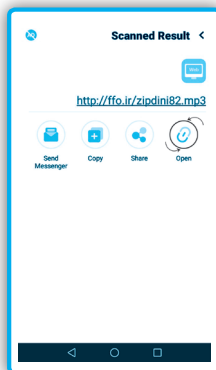
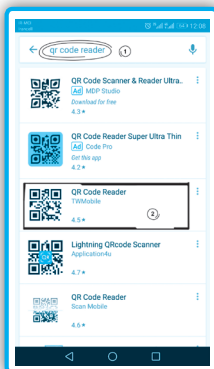
به این ترتیب که ابتدا باید یک برنامه بارکدخوان (QR reader) برنامه پیشنهادی ماست که از طریق وب سایت نشر الگو نیز قابل دسترسی است، را از طریق play store, appstore, بازار و... دانلود کرده و در تلفن همراه خود نصب کنید، سپس با باز کردن نرم‌افزار، برنامه مستقیماً به دوربین تلفن همراه شما متصل می‌شود. حال کافی است دوربین را به فاصله کم از بارکد موجود در صفحه مورد نظر قرار دهید، برنامه فوراً از آن اسکن گرفته و به صورت خودکار وارد صفحه مورد نظر می‌شود. فایل صوتی مربوط به آن قسمت از کتاب، آماده شنیده شدن است!

راهنمای تصویری استفاده از کدهای صوتی کتاب

قدم اول: اول از همه وارد منوی گوشتون شده، play store رو هر جایی که هست پیدا کرده و با خونسردی کامل واردش شوید.

قدم دوم: این واژه را در نوار بالای برنامه search کنید: «QR Code reader»
حال عنوان مورد نظر را در لیست برنامه‌ها انتخاب کنید.

قدم سوم: حال وارد صفحه اختصاصی این برنامه در play store شده‌اید، کادر نشان داده شده در شکل را انتخاب کنید.

قدم چهارم: در اینجا برنامه می‌خواهد که مقرراتش را قبول کنید تا بتواند نصب شود؛ از من می‌شنوید قبول کنید جای دوری نمی‌رود.

قدم پنجم: بعد از اینکه برنامه بارکد مقابل دوربین را اسکن گرفت، صفحه‌ای مطابق شکل باز می‌کند. برای دسترسی به فایل صوتی کادر نشان داده شده را انتخاب کنید.

قدم ششم: حالا وارد صفحه نشر الگو شده‌اید. اکنون می‌توانید فایل صوتی را play کنید.

دین و زندگی ۱

درس هفتم: وضعیت مسلمانان پس از

پیامبر (ص) ۲۵۵

درس هشتم: احیای ارزش‌های راستین ۲۶۸

درس نهم: عصر غیبت ۲۸۲

درس دهم: مرجعیت و ولایت فقیه ۳۰۳

درس یازدهم: عزت نفس ۳۲۱

درس دوازدهم: پیوند مقدس ۳۳۵

دین و زندگی ۳

بخش اول: تفکر و اندیشه ۳۵۱

درس اول: هستی‌بخش ۳۵۲

درس دوم: یگانه‌بی‌همتا ۳۶۵

درس سوم: توحید و سبک زندگی ۳۷۹

درس چهارم: فقط برای تو ۳۹۳

درس پنجم: قدرت پرواز ۴۰۸

درس ششم: سنت‌های خداوند در زندگی ۴۲۲

بخش دوم: در مسیر ۴۳۸

درس هفتم: بازگشت ۴۴۰

درس هشتم: احکام الهی در زندگی امروز ۴۵۴

درس نهم: پایه‌های استوار ۴۶۸

درس دهم: تمدن جدید و مسئولیت ما ۴۸۵

درس اول: هدف زندگی ۲

درس دوم: پر پرواز ۱۸

درس سوم: پنجره‌ای به روشنایی ۳۲

درس چهارم: آینده روشن ۴۵

درس پنجم: منزلگاه بعد ۵۹

درس ششم: واقعه بزرگ ۷۱

درس هفتم: فرجام کار ۸۳

درس هشتم: آهنگ سفر ۹۸

درس نهم: دوستی با خدا ۱۱۰

درس دهم: یاری از نماز و روزه ۱۲۱

درس یازدهم: فضیلت آراستگی ۱۳۷

درس دوازدهم: زیبایی پوشیدگی ۱۴۹

دین و زندگی ۲

تفکر و اندیشه ۱۶۰

درس اول: هدایت الهی ۱۶۲

درس دوم: تداوم هدایت (اصل نبوت) ۱۷۵

درس سوم: معجزه جاویدان ۱۹۱

درس چهارم: مسئولیت‌های پیامبر (ص) ۲۰۴

درس پنجم: امامت، تداوم رسالت ۲۲۱

درس ششم: پیشوایان اسوه ۲۳۹

درس دوم

پرواز

در این درس با ویژگی‌های خاص انسان، «سرمایه‌ها» آشنا می‌شویم و این درس، مبارزه با هوای نفس و شیطان را در گرو بهره‌گیری از این سرمایه‌ها می‌داند.

مقدمه

رشد و کمال انسان و در نتیجه رستگاری او فقط با گام برداشتن به سوی جامع‌ترین و اصلی‌ترین هدف زندگی، یعنی **نزدیکی و تقرب به خدا** میسر می‌شود. **اولین گام** برای حرکت انسان در این مسیر،

شناخت انسان است؛ یعنی **شناخت سرمایه‌ها**، توانایی‌ها و استعدادها و **چگونگی به کارگیری خودشناسی**

این سرمایه‌ها و همچنین **شناخت موانع** حرکت انسان در مسیر تقرب به خداوند و **نحوه مقابله یا اجتناب** از این موانع.

به همین دلیل است که **خودشناسی سودمندترین دانش‌ها** شمرده شده است.

سرمایه‌های انسان

خداوند آنچه در آسمان‌ها و زمین است، برای انسان آفریده و توانایی بهره‌مندی از آن‌ها را در وجود او قرار داده است. این‌ها نشان می‌دهد خداوند متعال انسان را گرامی داشته و برای انسان در نظام هستی جایگاه ویژه‌ای قائل شده است.

همچنین، خداوند متعال برای اینکه انسان بتواند در مسیر رشد و کمال خود حرکت کند و به هدف خلقت یعنی **تقرب به خدا** دست یابد، سرمایه‌هایی در اختیارش قرار داده است. برخی از این سرمایه‌ها عبارت‌اند از:

۱- توانایی تعقل

اولین و مهم‌ترین سرمایه

پروردگار، به ما نیرویی عنایت کرده تا با آن **بیندیشیم** و مسیر درست زندگی را از راه‌های غلط

قوه

تشخیص دهیم، **حقایق را دریابیم** و از جهل و نادانی دور شویم.

C

B

A

فواید استفاده از عقل

مأنده / ۵۸

﴿آن‌ها هنگامی که مردم را به نماز فرا می‌خوانید، آن را به مسخره و بازی می‌گیرند؛ این به خاطر آن است که آن‌ها گروهی هستند که تعقل نمی‌کنند.﴾

- ۱ این آیه به پرهیز از جهل و نادانی، از فواید بهره‌گیری از عقل اشاره دارد.
- ۲ شیوهٔ عاقلان، برخورد منطقی و شیوهٔ نابخردان، استهزا و تمسخر است.

فواید استفاده از عقل

مُلک / ۱۰

﴿و می‌گویند: اگر ما گوش شنوا داشتیم یا تعقل می‌کردیم، در میان دوزخیان نبودیم.﴾

- ۱ این آیه به تشخیص مسیر درست زندگی از راه‌های غلط از فواید بهره‌گیری از عقل اشاره دارد.
- ۲ ثمرهٔ عدم استفاده از عقل و تکذیب آیات دین، گرفتاری به آتش دوزخ است.

پرسش

۱- آن‌گاه که مفاهیم خردگرایانه قرآنی را مد نظر بگیریم، علت تمسخر احکام الهی مانند نماز توسط برخی افراد، کدام است و این مفهوم با کدام آیه شریفه، هم آوایی دارد؟

- ۱ عدم تعقل - ﴿إِنَّا هَدَيْنَا السَّبِيلَ إِنَّمَا شَاكَرُوا وَإِنَّمَا كَفَرُوا﴾
- ۲ تکذیب آیات الهی - ﴿إِنَّا هَدَيْنَا السَّبِيلَ إِنَّمَا شَاكَرُوا وَإِنَّمَا كَفَرُوا﴾
- ۳ تکذیب آیات الهی - ﴿و می‌گویند: اگر ما گوش شنوا داشتیم یا تعقل می‌کردیم، در میان دوزخیان نبودیم﴾
- ۴ عدم تعقل - ﴿و می‌گویند: اگر ما گوش شنوا داشتیم یا تعقل می‌کردیم، در میان دوزخیان نبودیم﴾

پاسخ

گزینهٔ (۴): با توجه به آیه ﴿آن‌ها هنگامی که مردم را به نماز فرا می‌خوانید...﴾، عدم تعقل علت تمسخر و به بازی گرفتن نماز است که این مفهوم، یعنی فواید بهره‌گیری از عقل و ثمرات عدم استفاده از آن در آیه ﴿و می‌گویند: اگر ما گوش شنوا داشتیم یا تعقل می‌کردیم...﴾ نیز مورد توجه قرار می‌گیرد.

نکته

در متون دینی، «**عقل و وحی**» کنار هم ذکر می‌شوند تا به پاسخ سؤالات بنیادین و اساسی خود برسیم؛ به ویژه آنجا که امام کاظم (ع) به شاگردش «هشام بن حکم» فرمود: «ای هشام، خداوند رسولانش را به سوی بندگان نفرستاد، جز برای آنکه بندگان در پیام الهی (وحی) تعقل (عقل) کنند...» (درس ۱ - یازدهم)

۲- اختیار و اراده

خداوند ما را صاحب **اراده و اختیار** آفرید و **مسئول** سرنوشت خویش قرار داد. سپس راه رستگاری و راه شقاوت را به ما نشان داد تا با استفاده از **سرمایه عقل** راه رستگاری را **برگزینیم** و از شقاوت **دوری** کنیم.

نکته

اختیار ناشی از تعقل است و قدرت اختیار سبب مسئولیت می‌شود.

انسان / ۳

اختیار و آزادی عمل

ما راه را به او نشان دادیم

إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ

هدایت تشریعی (ویژه)

یا سپاسگزار خواهد بود و یا ناسپاس.

إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا

۱ خداوند راه رستگاری را به انسان نشان داده و او در انتخاب راه سعادت و یا شقاوت مختار است.

۲ آزمایش انسان، بر اساس آگاهی (نشان دادن راه) و آزادی (پذیرفتن یا نپذیرفتن) است.

۳ کلمه سبیل مُفَرَّد است؛ یعنی راه درست، یکی بیشتر نیست.

۴ هدایت نعمتی در خور سپاس است.

۵ انسان در مسیر بندگی و شکر از خدا، **متوسط** است، ولی در طریق سرکشی و تمرد مرحله

بالایی را می‌پیماید. شاکر آمده نه شکور

کفور آمده نه کافر

☀ **ارتباط:** این آیه هم از باب اتمام حجت و هم از باب اختیار با آیه ﴿رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَ مُنْذِرِينَ لِّئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾ ارتباط دارد. (درس ۱ - یازدهم)

۳- سرشت خدای آشنا

او **سرشت ما را با خود آشنا کرد** و گرایش به خود را در وجود ما قرار داد. از این رو هر کس **در خود می‌نگرد**

و یا به **تماشای جهان می‌نشیند**، خدا را می‌یابد و محبتش را در دل احساس می‌کند.

سیر انفسی

سیر آفاقی

امیر مؤمنان علی (ع) می‌فرماید: «هیچ چیزی را مشاهده نکردم، مگر اینکه خدا را قبل از آن، بعد از آن و با آن دیدم»

گاهی غفلت‌ها سبب دوری ما از او و فراموشی یاد او می‌شود، ولی باز که به خود باز می‌گردیم، او را در کنار خود می‌یابیم و می‌گوییم:

خدا سرشت ما را با خود آشنا کرد و گرایش به خود را در وجود ما قرار داد.

دوست نزدیک‌تر از من به من است
چون عجب‌تر که من از وی دورم
چه کنم با که توان گفت که او
در کنار من و من مهجورم
گاهی غفلت‌ها سبب دوری ما از خدا و فراموشی یاد او می‌شود، ولی باز به خود برگشته و او را کنار خود می‌یابیم.

۴- گرایش به خیر و نیکی و بیزاری از بدی و زشتی

خدای متعال شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن را در وجود ما قرار داد، تا به خیر و نیکی رو آوریم و از گناه و زشتی پرهیزیم. از این‌روست که همه ما فضائی چون صداقت، عزت نفس و عدالت را دوست داریم و از رذائلی چون دورویی، حقارت نفس، ریا و ظلم بیزاریم.

شمس / ۷ و ۸

سوگند به نفس و آنکه سامانش بخشید

آن‌گاه بدکاری‌ها و تقوایش را به او الهام کرد.

گرایش به خیر و نیکی و بیزاری از بدی و زشتی

و نفس و ما سَوَاهَا

فَالْهَمَهَا فُجُورَهَا وَ تَقْوَاهَا

۱ خداوند به دو چیز سوگند خورده، به نفس (انسانیتِ آدمی) و به خودش که آن را سامان بخشیده، یعنی هر قوا و نیرویی را برای کاری معین کرده است.

۲ ابتدا باید پلیدی‌ها را بشناسیم، سپس راه گریز و پرهیز از آن‌ها را بدانیم (تقدّم فجور بر تقوا).

۵- نفس لواحه یا وجدان اخلاقی

گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها سبب می‌شود که انسان در مقابل گناه و زشتی واکنش نشان دهد

و آن‌گاه که به گناه آلوده شد، خود را سرزنش و ملامت کند و در اندیشه جبران آن برآید، قرآن کریم عامل درونی این حالت را «نفس لواحه»، یعنی نفس سرزنش‌گر، نامیده و به آن سوگند خورده است:

و سوگند به نفس ملامت کننده

و لَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ

- ۱ - مراد از نفس لواحه همان وجدان اخلاقی و آن حالتی است که در برابر انجام بدی‌ها یا کم شدن خوبی‌ها هم در دنیا و هم در آخرت خود را ملامت می‌کند.
- ۲ - نفس لواحه یا وجدان برخاسته از گرایش به نیکی است.
- ۳ - «لا» می‌تواند تأکید در قسم و قطعیت وجود آن باشد.
- ۴ - این ملامت همان ندامت و پشیمانی است که حقیقت توبه می‌باشد. (درس ۷ - دوازدهم)

۲- علت عکس‌العمل آدمی در مقابل گناه، آراستگی انسان به کدام استعداد خدادادی است و

چه زمانی انسان خود را سرزنش و ملامت می‌کند؟

- ۱ - گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها - بعد از مورد وسوسهٔ شیطان قرار گرفتن
- ۲ - وجدان اخلاقی - بعد از آلودگی به گناه
- ۳ - وجدان اخلاقی - بعد از مورد وسوسهٔ شیطان قرار گرفتن
- ۴ - گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها - بعد از آلودگی به گناه

گزینهٔ (۴): عکس‌العمل، تعبیر دیگری از واکنش است که در کتاب آمده. خود عکس‌العمل و واکنش در برابر گناه مربوط به وجدان اخلاقی است اما از آنجا که وجدان برخاسته از گرایش به نیکی است پس گرایش به نیکی سبب و علت عکس‌العمل در برابر گناه می‌شود و سرزنش خود، پس از آلودگی به گناه صورت می‌پذیرد.

۶- نعمت هدایت

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ...﴾ (درس ۴ - یازدهم)

علاوه بر سرمایه‌های بزرگ درونی که در انسان گذاشته شده؛ خداوند پیامبران و پیشوایان پاک و

شماره‌های ۱ تا ۵

دلسوزی را همراه با کتاب راهنما برای ما فرستاد (بیرونی) تا راه سعادت را به ما نشان دهند و در

A

پیمودن راه حق به ما کمک کنند.

B نکته

در بین سرمایه‌های وجودی انسان ۵ مورد درونی و ۱ مورد بیرونی است که این سرمایه بیرون، همان نعمت هدایت و راهنمایان الهی است.

سرمایه و هدف

هدف و مسیر حرکت هر کس با توانایی‌ها و سرمایه‌هایش **هماهنگی** دارد. اگر کسی سرمایه‌ای اندک داشته باشد، به کاری کوچک روی می‌آورد. ولی هرچه بر این سرمایه افزون گردد، هدف‌های بزرگ‌تری را می‌تواند مدنظر قرار دهد و به کارهای ارزشمندتری رو آورد.

انسان سرمایه‌های عظیم و ارزشمندی همچون عقل، وجدان و راهنمایان الهی و ... دارد؛ سرمایه‌هایی که حیوانات و گیاهان از آن برخوردار نیستند. از آنجا که ما بیش از حیوانات سرمایه و استعداد داریم، قطعاً هدف و مسیر ما نیز باید متفاوت از آن‌ها باشد. هدف ما باید به **وسعت سرمایه‌هایمان** باشد. **عقل** با دوراندیشی، ما را از خوشی‌های زودگذر منع می‌کند و **وجدان** با محکمه‌هایش، ما را از راحت‌طلبی باز می‌دارد.

نکته

با توجه به اینکه قرار دادن استعدادهای و سرمایه‌های متنوع در وجود انسان، برگرفته از حکمت الهی است و با توجه به مفاهیم گفته شده، می‌توان فهمید که **حکمت الهی** ایجاب می‌کند که هدف زندگی، راحت‌طلبی و خوشی در دنیا نباشد.

۳- اگر بگوییم: «با عنایت به حکمت خداوند، می‌توان فهمید که هدف زندگی راحت‌طلبی و

خوشی در دنیا نبوده است.» کدام گزینه پیرامون این موضوع صحیح است؟

۱ عقل با محکمه‌هایش ما را از راحت‌طلبی باز می‌دارد و وجدان با دوراندیشی مانع ما از خوشی‌های زودگذر است.

۲ عقل با دوراندیشی مانع ما از خوشی‌های زودگذر است و وجدان با محکمه‌هایش ما را از راحت‌طلبی باز می‌دارد.

۳ وجدان با محکمه‌هایش مانع ما از خوشی‌های زودگذر است و عقل با دوراندیشی ما را از راحت‌طلبی باز می‌دارد.

۴ وجدان با دوراندیشی ما را از راحت‌طلبی باز می‌دارد و عقل با محکمه‌هایش مانع ما از خوشی‌های زودگذر است.

گزینه (۲): در این سؤال فقط با واژگان و ترتیب آن‌ها بازی شده، پس به الفاظ و ترتیب آن‌ها خوب دقت کنید.

موانع رسیدن به هدف

خدای متعال، علاوه بر اینکه عوامل رشد و کمال را به ما نشان داده، عوامل سقوط و گناه و دورماندن از هدف را نیز به ما معرفی کرده است:

۱- نفس اماره

او به ما یادآوری می‌کند که **عاملی درونی**، انسان‌ها را برای رسیدن به لذت‌های زودگذر دنیایی، به

مشترک با شیطان

گناه **دعوت** می‌کند و از پیروی از عقل و وجدان باز می‌دارد. میل سرکشی که در درون انسان طغیان

B

A

می‌کند و وی را به گناه فرامی‌خواند، «**نفس اماره**»؛ یعنی فرمان‌دهنده به بدی‌ها نامیده می‌شود.

حضرت علی (ع) دربارهٔ این **عامل درونی** می‌فرمایند: «دشمن‌ترین دشمن تو، همان نفسی

است که در درون توست».

۴- کدام عبارت، توصیف‌کنندهٔ نفس اماره است؟

سراسری خارج - ۹۸

- ۱ در مقابل گناه و زشتی واکنش نشان می‌دهد و بعد از گناه، خود را سرزنش می‌کند.
- ۲ فرزندان آدم را فریب می‌دهد و از رسیدن به بهشت باز می‌دارد و کارش فقط وسوسه کردن است.
- ۳ انسان را از یاد خدا غافل می‌کند و به دنیا سرگرم می‌نماید و کار او صرفاً فریب دادن انسان است.
- ۴ انسان‌ها را برای رسیدن به لذت‌های دنیایی به گناه دعوت می‌کند و از پیروی از عقل و وجدان باز می‌دارد.

گزینهٔ (۴): نفس اماره عاملی درونی است که انسان را برای رسیدن به لذت‌های زودگذر دنیا، به گناه دعوت کرده و از پیروی از عقل و وجدان باز می‌دارد.

۲- شیطان

همچنین، خداوند از **عاملی بیرونی** خبر می‌دهد که خود را برتر از آدمیان می‌پندارد و **سوگند** یاد کرده که فرزندان آدم را فریب دهد و از رسیدن به بهشت باز دارد. **کار او** وسوسه کردن و فریب دادن است و جز این، **راه نفوذ** دیگری در ما ندارد. این **خود ما** هستیم که به او اجازهٔ وسوسه می‌دهیم یا

عامل اصلی گناه / اختیار

محدود

احتجاج شیطان

راه فریب را بر او می‌بندیم.

همین دشمن، در **روز قیامت** که فرصتی برای توبه باقی نمانده است، به **اهل جهنم** می‌گوید: «خداوند به شما وعدهٔ حق داد؛ اما من به شما وعده‌ای دادم و خلاف آن عمل کردم. البته من بر شما تسلطی نداشتم؛

فریب دادن

وسوسه کردن

فقط شما را به گناه دعوت کردم. این خودتان بودید که دعوت مرا پذیرفتید. امروز خود را

عامل اصلی گناه / اختیار

مشترک با نفس اماره

سرزنش کنید نه مرا. نه من می‌توانم به شما کمکی کنم و نه شما می‌توانید مرا نجات دهید».

۵- آن‌گاه که از عامل دوری از گناه و عامل اصلی ارتکاب گناه سخن به میان آوریم، به ترتیب

به کدام‌یک از عوامل رشد یا موانع آن اشاره داشته‌ایم؟

۱ گرایش به نیکی‌ها - اختیار	۲ نفس لوامه - اختیار
۳ نفس لوامه - نفس اماره	۴ گرایش به نیکی‌ها - نفس اماره

گزینه (۱): گرایش به نیکی‌ها و بیزاری از بدی‌ها سبب دوری از گناه می‌شود و نفس لوامه سبب پشیمانی از گناه می‌شود.

توجه نفس اماره و شیطان عوامل تشویق به گناه هستند و عامل اصلی ارتکاب گناه، خود انسان و قوه اختیار اوست.

راه‌های فریب شیطان

راه‌هایی که شیطان سوگند خود را عملی می‌کند:

راه‌های فریب متعدد است

- ۱- ایجاد کینه و دشمنی میان مردم با ابزار خمر و میسر (مائده، ۹۱)
- ۲- غافل کردن از یاد خدا و نماز (مائده، ۹۱)
- ۳- زیبا و لذت‌بخش نشان دادن گناه (نه کنیا) (انعام، ۴۳ و محمد ۲۵)
- ۴- سرگرم کردن به آرزوهای طولانی برای پشت‌کنندگان به راه حق (ارتباط با حدیث «باهوش‌ترین مؤمنان...» / درس ۳ - دهم) (محمد، ۲۵)

مائده / ۹۱

راه‌های فریب شیطان

«شیطان می‌خواهد به وسیله شراب و قمار، در میان شما عدوات و کینه ایجاد کند و شما را از یاد خدا و نماز باز دارد.»

- ۱ ایجاد کینه و دشمنی میان مردم و غافل کردن از یاد خدا و نماز، از راه‌های فریب شیطان است.
- ۲ قمار و شراب ابزار شیطان برای ایجاد کینه و دشمنی است.

انعام / ۴۳

راه‌های فریب شیطان

«و شیطان، هر کاری که [گناهکاران] می‌کردند، در نظرشان زینت داد.»

- ۱ زیبا و لذت‌بخش نشان دادن گناه، از راه‌های فریب شیطان است.
- ۲ انسان به صورت فطری زیبایی را دوست دارد تا آنجا که شیطان با استفاده از همین ویژگی فطری او را اغفال می‌کند.

محمد / ۲۵

راه‌های فریب شیطان

«کسانی که بعد از روشن شدن هدایت برای آن‌ها، پشت به حق کردند، شیطان اعمال زشتشان را در نظرشان زینت داده و آنان را با آرزوهای طولانی فریفته است.»

- ۱ زیبا و لذت‌بخش نشان دادن گناه و سرگرم کردن به آرزوهای طولانی، از راه‌های فریب شیطان است.
- ۲ راه حق، روشن و واضح است و آگاهی از آن مسئولیت‌آور است؛ یعنی پشت کردن به آن، پس از کسب آگاهی، عملی ناپسند و شیطانی است.

☀ **ارتباط:** این آیه از آن نظر که به روشن شدن هدایت و بهره‌گیری انسان از اختیار خود برای پشت کردن به آن اشاره دارد، مصداق آیه ﴿إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا﴾ می‌باشد.

پشت کردن به حق

۶- با توجه به آیات قرآنی، شیطان چه کسانی را با آرزوهای طولانی فریفته است و به چه وسیله‌ای در

میان انسان‌ها عداوت و کینه ایجاد می‌کند و انسان را از یاد خدا و نماز باز می‌دارد؟ قلمچی

- ۱ «کسانی که بعد از روشن شدن هدایت برای آن‌ها، پشت به حق کردند» - زیبا جلوه دادن گناه در نظرشان
- ۲ «[آنان که] می‌گویند: اگر ما گوش شنوا داشتیم یا تعقل می‌کردیم، در میان دوزخیان نبودیم» - زیبا جلوه دادن گناه در نظرشان
- ۳ «[آنان که] می‌گویند: اگر ما گوش شنوا داشتیم یا تعقل می‌کردیم، در میان دوزخیان نبودیم» - شراب و قمار
- ۴ «کسانی که بعد از روشن شدن هدایت برای آن‌ها، پشت به حق کردند» - شراب و قمار

گزینه (۴): با توجه به آیات ﴿کسانی که بعد از روشن شدن هدایت ...﴾ و ﴿شیطان می خواهد به وسیله شراب و قمار ...﴾ گزینه (۴) پاسخ صحیح است.

اندیشه و تحقیق

- ۱- آیا وجود شیطان، مانع اختیار و اراده ما در تصمیم گیری ها می شود؟
خیر، عامل اصلی گناه خود انسان است که با اختیار خود این راه را برمیگزیند و شیطان فقط انسان را وسوسه و او را به گناه دعوت می کند.
- ۲- چه رابطه ای میان «توانایی ها و سرمایه ها» و «هدف» وجود دارد؟
هدف و مسیر حرکت هر کس با توانایی ها و سرمایه هایش هماهنگی دارد؛ هدف هر کس باید به وسعت سرمایه هایش باشد و نه کم و بیش.
- ۳- خداوند شیطان را از درگاه خود راند و برای همیشه او را طرد کرد، چون فرمان خدا را برای سجده بر انسان اطاعت نکرد. حال دیدگاه و احساس خود را نسبت به انسان هایی که حاضر نیستند در برابر خدا سجده کنند و بندگی شیطان را می پذیرند، بیان کنید.
شیطان بخاطر نافرمانی از دستور خداوند مبنی بر سجده بر انسان، از درگاه خدا رانده شد؛ ولی آدمیان بی وفایی کرده و بر خدا سجده نمی کنند و شیطان را به اطاعت می گیرند.

۷- علت طرد شدن شیطان از درگاه خداوند چیست و ابزار این دشمن مطرود برای ایجاد کینه

و دشمنی میان مردم کدام است؟

- ۱ عدم سجده بر خدا - غافل کردن از یاد خدا و نماز
- ۲ عدم سجده بر خدا - شراب و قمار
- ۳ نافرمانی از خدا - غافل کردن از یاد خدا و نماز
- ۴ نافرمانی از خدا - شراب و قمار

گزینه (۴): شیطان به علت آنکه فرمان خدا را برای سجده بر انسان اطاعت نکرد، از درگاه خدا رانده شد و با توجه به آیه ﴿شیطان می خواهد به وسیله شراب و قمار ...﴾ ابزار شیطان برای ایجاد دشمنی میان مردم و غفلت از یاد خدا و نماز، شراب و قمار است.

آزمونک

۱. در بیان روشنی بخش قرآن کریم، راه رسیدن به کمال و رشد آدمی و در نتیجه رستگاری

او، چه چیز بوده و اولین گام در این مسیر کدام است؟

۱) اعتقاد خالصانه به خداوند - شناخت خداوند از طریق شناخت مخلوقات او

۲) تقرب به خداوند - شناخت خداوند از طریق شناخت مخلوقات او

۳) تقرب به خداوند - شناخت انسان و توانمندی‌هایش

۴) اعتقاد خالصانه به خداوند - شناخت انسان و توانمندی‌هایش

۲. آن‌گاه که سخن از «تشخیص و گزینش» مطرح شود، به کدام سرمایه آدمی اشاره شده

و پیام کدام آیه حاکی از آن است؟

۱) تعقل و اختیار - ﴿إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا﴾

۲) نعمت هدایت - ﴿إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا﴾

۳) نعمت هدایت - ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ﴾

۴) تعقل و اختیار - ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ﴾

۳. کدام موضوع نشان می‌دهد خداوند متعال برای انسان در نظام هستی جایگاه ویژه‌ای قائل

شده است؟

۱) راه رستگاری و شقاوت برای انسان در مسیر رشد و کمال تبیین گردیده است.

۲) توانایی بهره‌مندی انسان از آنچه در آسمان‌ها و زمین برای او قرار داده شده است.

۳) عوامل رشد و کمال و همچنین عوامل سقوط و گناه به انسان نشان داده شده است.

۴) امکان شناخت سرمایه‌ها و استعدادهای انسان و شناخت موانع حرکت برای او مشخص گردیده است.

۴. آن‌گاه که سخن از «واکنش در مقابل زشتی و گناه» به میان آوریم، به کدام سرمایه ذاتی

انسان اشاره داریم و کدام آیه قرآنی با ما هم‌منظور است؟

۱) وجدان اخلاقی - ﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا﴾

۲) وجدان اخلاقی - ﴿وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ﴾

۳) گرایش به نیکی‌ها - ﴿وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ﴾

۴) گرایش به نیکی‌ها - ﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا﴾

۵. به سخره گرفتن احکام دین ناشی از عدم برخورداری از کدام سرمایه الهی بوده و حدیث

امام علی (ع): «هیچ چیزی را مشاهده نکردم، مگر اینکه خدا را قبل از آن، بعد از آن و

با آن دیدم.» بیانگر کدام ودیعه الهی است؟

۱) تعقل و اندیشه - سرشت خدای آشنا ۲) تعقل و اندیشه - گرایش به خیر و نیکی

۳) اختیار و آزادی عمل - سرشت خدای آشنا ۴) اختیار و آزادی عمل - گرایش به خیر و نیکی

۶. آن‌گاه که از عامل درونی دوری از هدف و عامل بیرونی رستگاری، سخن به میان آوریم،

+ درس ۲ - یازدهم

به ترتیب به کدام عبارات شریفه اشاره کرده‌ایم؟

- ۱) ﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا﴾ - ﴿أَلَمْ آعْهَدَ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ﴾
- ۲) «دشمن‌ترین دشمن تو، همان نفسی است که در درون توست» - ﴿أَلَمْ آعْهَدَ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ﴾
- ۳) «دشمن‌ترین دشمن تو، همان نفسی است که در درون توست» - «إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أُمِرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدَرِ عُقُولِهِمْ»
- ۴) ﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا﴾ - «إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أُمِرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدَرِ عُقُولِهِمْ»

۷. در میان موانع رسیدن به هدف، دشمن‌ترین دشمن از چه راهی موجب سقوط و گمراهی

سراسری هنر - ۹۸

ما می‌شود؟

- ۱) وسوسه کردن و فریب دادن انسان - ایجاد دشمنی و کینه در میان مردم
- ۲) وسوسه کردن و فریب دادن انسان - بازداشتن از پیروی از عقل و وجدان
- ۳) طغیان در درون انسان - ایجاد دشمنی و کینه در میان مردم
- ۴) طغیان در درون انسان - بازداشتن از پیروی از عقل و وجدان

۸. پیرامون موضوع عوامل رشد و موانع آن، کدام گزینه نادرست است؟

- ۱) از راه‌های گمراه کردن آدمی توسط نفس اماره، عدم توجه به عقل و وجدان است.
- ۲) راه نفوذ شیطان در آدمی، فقط فریب دادن او و وسوسه کردنش است.
- ۳) زیبا و لذت‌بخش نشان دادن دنیا، از راه‌های فریب انسان، توسط شیطان است.
- ۴) خود انسان عامل اصلی انجام گناه است.

۹. مهم‌ترین موانع بندگی انسان و رسیدن او به کمالات کدام است؟

سراسری انسانی - ۹۸ + درس ۱۱ یازدهم

- ۱) تمایلات دانی و شیطان که با وسوسه کردن و فریب دادن باعث سقوط انسان می‌شود.
- ۲) نفس اماره و شیطان که با وسوسه کردن و فریب دادن باعث سقوط انسان می‌شود.
- ۳) نفس اماره و شیطان که با زیبا و لذت‌بخش نشان دادن دنیا باعث سقوط انسان می‌شود.
- ۴) تمایلات دانی و شیطان که با زیبا و لذت‌بخش نشان دادن دنیا باعث سقوط انسان می‌شود.

۱۰. پیرامون موضوع عوامل رشد و موانع رشد، کدام گزینه درست است؟

- ۱) شیطان در برزخ، از اهل جهنم بیزاری خواهد جست.
- ۲) امام علی (ع) درباره نفس لواحه می‌فرماید: «دشمن‌ترین دشمن تو، همان نفسی است که در درون توست».
- ۳) علت بیزاری انسان از گناه و پشیمانی او بعد از ارتکاب به آن، برخورداری وی از سرمایه گرایش به نیکی‌ها و خوبی‌ها است.
- ۴) گاهی غرور آدمی سبب دوری او از خدا و فراموشی یاد پروردگار می‌شود، ولی باز به خود برمی‌گردد و او را کنار خود می‌یابد.

پاسخ کلیدی

سؤال	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
پاسخ	۳	۱	۲	۲	۱	۳	۴	۳	۲	۳

پاسخ آزمونک

۱. گزینه ۳ ➤ رشد و کمال انسان و در نتیجه رستگاری او جز با گام برداشتن به سوی هدف اصلی زندگی، یعنی تقرب به خدا میسر نمی‌شود. اولین گام برای حرکت انسان در این مسیر، شناخت انسان است.

۲. گزینه ۱ ➤ خداوند به انسان نیرویی عنایت کرده تا مسیر درست زندگی را از راه‌های غلط و خوب را از بد تشخیص دهد. نام این نیروی خدادادی عقل است.

همچنین خداوند ما را صاحب اراده و اختیار آفریده تا رستگاری یا شقاوت خود را به دست خودمان انتخاب و گزینش کنیم، آیه «إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا» حاوی همین پیام و مفهوم اختیار است.

۳. گزینه ۲ ➤ خداوند آنچه در آسمان‌ها و زمین است، برای انسان آفریده و توانایی بهره‌مندی از آن‌ها را در وجود او قرار داده است. این نشان می‌دهد خداوند متعال انسان را گرامی داشته و برای او در نظام هستی جایگاه ویژه‌ای قائل شده است.

۴. گزینه ۲ ➤ واکنش در مقابل زشتی‌ها و گناهان و سرزنش و ملامت خود، هنگام آلوده شدن به گناه، بیانگر وجدان اخلاقی یا نفس لوامه است و آیه «وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ» به همین وجدان اخلاقی اشاره دارد.

این سؤال را با پرسش (۲) درسنامه مقایسه کنید!

۵. گزینه ۱ ➤ با توجه به آیه شریفه «آن‌ها هنگامی که مردم را به نماز فرا می‌خوانید...»، استهزاء احکام الهی؛ مانند نماز، ناشی از بی‌بهره بودن از سرمایه عقل بوده و حدیث «هیچ چیزی را ...» از امام علی (ع) به معرفی سرشت خدای آشنا می‌پردازد.

۶. گزینه ۳ ➤ عامل درونی دوری از هدف (مانع) ← نفس اماره ← «دشمن‌ترین دشمن تو، همان نفسی است که در درون توست.»

عامل بیرونی رستگاری (سرمایه) ← پیامبران و امامان (هدایت) ← «إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أُمِرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدَرِ عُقُولِهِمْ»

۷. گزینه ۴ ➤ دشمن‌ترین دشمن انسان که همان نفس اماره است، میل سرکشی است که در وجود انسان طغیان می‌کند و او را از پیروی از عقل و وجدان باز داشته و به گناه فرا می‌خواند.

عامل اصلی ارتکاب گناه ← خود انسان با قوه اختیارش

۸. گزینه ۳: زیبا و لذت بخش نشان دادن گناه، از راه‌های فریب انسان، توسط شیطان است.
۹. گزینه ۲: «زیبا و لذت بخش نشان دادن گناه» و «سرگرم شدن به آرزوهای سراب گونه دنیا»، راه‌های مختلف فریب انسان، توسط شیطان است، این دو را با یکدیگر اشتباه نگیرید.
۹. گزینه ۲: مهم‌ترین موانع رسیدن به کمال، نفس اماره و شیطان که با وسوسه کردن و فریب دادن باعث سقوط انسان می‌شود، هستند.

توجه توجه داشته باشید که تمایلات دانی، فی نفسه بد و ناپسند نیستند.

۱۰. گزینه ۳: علت بیزاری انسان از گناه و وجود وجدان اخلاقی و در نتیجه آن پشیمانی از گناه، سرمایه گرایش به نیکی‌ها و بیزاری از بدی‌هاست.
- بررسی سایر گزینه‌ها:
- گزینه (۱): شیطان در قیامت، از اهل جهنم برائت خواهد جست.
- گزینه (۲): حدیث ذکر شده در مورد نفس اماره است.
- گزینه (۴): گاهی غفلت‌ها سبب دوری انسان از خدا و فراموشی یاد او می‌شود.